

Vrednote v razredu in vrednote v življenju

■ **Nika Golob**, doc. dr., je visokošolska učiteljica na *Pedagoški fakulteti* v Mariboru. Vodi izobraževanja za učitelje in vzgojitelje s področja didaktike začetnega naravoslovja. Sodeluje v projektih za spodbujanje naravoslovne pismenosti ter vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. Je mama petih otrok.

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR) je dandanes pogosto uporabljena in nekako moderna skovanka. A če njen širok pomen poznamo dovolj globoko in smo kot učitelji in pedagogi zavezani nenehni refleksiji, nas mora v osebнем in družbenem življenju prevzeti celotno. V svoji nekajletni praksi in delovanju na področju vključevanja najprej okoljske vzgoje in kasneje VITR sem spoznala kar nekaj učiteljev z različnih področij, ki so se zavestno, z družbeno in okoljsko odgovornostjo lotevali zahtevnih projektov in iniciativ o ozaveščanju degradacije okolja in o načinih njegovega varovanja.

Dati svoj delež

V poročilih o začetkih okoljskega izobraževanja v različnih državah beremo, da so bili postavljeni na temelju zanesenjakov, večinoma učiteljev naravoslovja, ki so prepoznali degradacijo okolja in so želeli na lastnih in kasneje skupnih iniciativah doprinesiti svoj delež pri ohranjanju okolja in s tem civilizacijskih vrednot. Izhajali so iz spoznanja, in ker je zanje vrednost okolja predstavljala vrednoto, je to zavedanje degradacije v njih prebudilo akcijo, okoljsko akcijo.

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj

Danes so učitelji vseh predmetnih področij preko kroskurikularnih učnih načrtov in državnih dokumentov ter strategij in združenj spodbujeni, da sodelujejo pri medpredmetnih vprašanih trajnostnega razvoja, saj se kot družba zavedamo vrednot okolja in z njim povezanih raznoterih dobrin za prihodnje generacije. Preko spodbujanja trajnostnega razvoja tako v ospredje prihaja še misel na prihodnost, ki nas vzgaja k še bolj kompleksnemu razmisleku o posledicah današnjih dejanj za družbo prihodnosti. Vrednotni sistem, ki v ospredje postavlja trenutni užitek in posameznikov uspeh, je tako postavljen v ozadje in prebujajo se sistem vrednot, ki temelji na zagotavljanju dobrin za vse (tako materialnih kot nematerialnih), vrednot, ki kličejo k soodgovornosti do ljudi, okolja, civilizacijskih dosežkov kulture in družbe. Opravljena analiza (Kregar, 2017) slovenskih kurikularnih dokumentov in izvedbenih kurikulumov o vključevanju področja VITR med drugim kaže, da prevladuje okoljski

vidik; zelo zaželen celostni vidik večinoma ni razviden, premalo je zastopana aktivna vloga učencev v doseganju posameznih ciljev, sistemski pristop je preskromen. Predvideni cilji nižjih taksonomskih stopenj in letne okoljske akcije niso tisto, kar bi vodilo k železnim usmeritvam VITR za celotne generacije in ne le tiste redke, ki izberejo izbirne predmete (Okoljska vzgoja I, II, III v OŠ ali Študij okolja v gimnazijskih programih). Kljub veliki in pričakovani pestrosti dejavnosti na šolah in razvidnemu razmisleku o strateškem pristopu k vpeljevanju VITR še vedno pogosto prevladujejo enkratne okoljske akcije, le manjši del dejavnosti pa je namenjen spremembi mišljenja in vpeljevanju t. i. sistemske obravnave področja TR. Morda je navedeno odsev dejstva, da je pravzaprav vrednote, ki vodijo k TR, zahtevno živeti, še zahtevnejše pa graditi mostove med lastnim vedenjem in osebnim delovanjem, ki predstavlja nenehen zgled za učence.

Delovanje v prid TR tako na osebнем področju kot tudi v razredu postavlja pred ogledalo naše vsakdanje delovanje in odločitve. Če jih živimo v smislu enkratnih okoljskih akcij, si nekako pomirimo vest, saj smo na lestvici naših vrednot odključali pomemben člen. Drugače pa je, če se trudimo nenehno vključevati skrb za okolje in za sočloveka z mislijo na prihodnost, ko se odločamo o vsakdanjih akcijah, kot so zbiranje in odvoz odpadnega olja iz domače kuhinje ali kemijske učilnice po eksperimentiranju, uporaba trajnostnih vreč za nakupovanje in tehten razmislek o uporabi plastičnih mapic

Foto: EA

v razrednem arhivu, skrbna uporaba prevoza na delo in spodbujanje otrok, naj uporabijo javni prevoz ali kolo, naše lastne potrošniške navade in spodbujanje učencev k manj potrošniškim navadam ipd. Navedeno nas kot učitelje, pedagoge lahko spravlja v nenehen konflikt, saj v družbi, v kateri živimo, plavanje proti toku slabih navad in spodbud še vedno občutimo kot nemogoče na vseh plasteh življenja in delovanja. Navedeno nas lahko spravlja v obup in daje občutek nemoči; zato ne spreminjamo življenjskih navad, ker vemo, da nimamo dovolj moči za vztrajanje.

Pot majhnih korakov

Vsaka kriza ali zavedanje konfliktna situacije je priložnost in spodbuda za temeljit razmislek in izboljšanje. Zato bo veljalo, podobno kot pri pridobivanju ostalih dobrih praks, da uberemo pot majhnih korakov v izbrano smer, ki bo v nekem daljšem obdobju pokazala napredek. In takega pristopa, te poti moramo naučiti tudi otroke, učence. Skupaj z njimi hoditi pot majhnih sprememb in napredka, se ob tem učiti refleksije in načrtovanja, formativnega spremljanja, ki ima zagotovo še večji motivacijski potencial kot katera druga izobraževalna vsebina. Mladi si danes želijo sprememb na področju okolja, pripravljeni so vložiti trud in napor, a ob tem potrebujejo zgled učitelja in njegovo profesionalno vodenje. Zapisani razmislek vodi v smer, da smo skupaj na poti trajnostnega razvoja; vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj zahtevata pogumnega in odločnega učitelja, ki bo skupaj z zaupanimi mu učenci spreminjal svoje slabe vsakdanje okoljske odločitve z nenehnim učenjem in reflektiranjem ter osmišljenimi vsakdanjimi odločitvami in dejavnostmi.

Oblikovanje stališč in spoznavanje vrednot

K uspešnim metodam za doseganje razjasnjevanja stališč in vrednot TR, ki jih predlaga dolgoletna sodelavka in iniciatorica VITR v slovenskem šolskem prostoru prof. ddr. Barica Marentič Požarnik (2011), sodijo interaktivne ali komunikacijske metode, ki temeljijo na kakovostni komunikaciji, miselni in čustveni dejavnosti učencev ter spodbujajo produktivno interakcijo. Ne ustavljajo se v posplošenem ugotavljanju, »da se ne da nič storiti« in da »bodo drugi, ki so na odgovornejših položajih, spremenili kaj potrebnega«. Z uporabo interaktivnih ali komunikacijskih metod učenci poglobljajo in spreminjajo stališča, saj razjasnjujejo, zakaj je neko delovanje potrebno, zakaj se z nekim dejstvom ne strinjajo, in razjasnijo, katere vrednote so v ozadju. V nadaljnjih korakih metode poglobljajo svoje znanje, pridobijo dodatne argumente, ponovno oblikujejo razpravo ter se šele nato odločijo za smiselno akcijo, projekt, spremembo ravnanja in podobno.

Vloga naravoslovja in družboslovja

Pri udejanjanju celostnega pristopa so v nekaterih sodobnih raziskavah tega področja (Sund in Gericke, 2020) poudarili doprinos učiteljev različnih predmetov pri celostni obravnavi pojavov v okviru VITR. Rezultati kažejo, da učitelji z različnih predmetnih področij poudarjajo različne, a komplementarne razsežnosti poučevanja in predmetno specifične perspektive. Naravoslovje ponuja

znanstveno utemeljitev dejstev, družboslovje pa je pomembno glede kritične presoje okoljskih politik v družbi in tako oboje prispeva k oblikovanju posameznikove okoljske identitete. Povezovanje in komunikacija z ljudmi iz drugih kulturnih okolij, ki navadno potekata preko sodelovalnega učenja pri tujem jeziku, je prav tako pomemben vidik, ki na svoj način doprinese k celostnemu vključevanju VITR v učenčev smiselno ovrednoten vsakdan (zakaj, kdo in kako). Povezovalni element ali most je tako lahko odgovoren posameznik, ne glede na predmetno področje, ali skupina, v kateri vsak odgovorno opravi svoje delo in obenem skrbi, da je preko doseženih ciljev pri več predmetih dosežen tudi določen cilj VITR.

Dobro sodelovanje

Razveseljivo je, kot ugotavljajo v opravljeni analizi (Kregar, 2017), da pripravljene smernice in iniciative VITR odmevajo v celotni šoli, kar se kaže v dobrem sodelovanju vseh zaposlenih, zavedanju pomena zgleda vseh posameznikov in pri pogostem sodelovanju z lokalnim okoljem in institucijami, kar šolo odpira v družbo in omogoča razvijanje izkustvenega pristopa. Samo s sodelovanjem zmoremo ustvariti pogoje, v katerih bo delovanje celotnih institucij bolj trajnostno. Gotovo so programi v slovenskem šolskem prostoru, kot so *Ekošola* in *Zdrava šola*, že do sedaj pustili izjemen pečat v življenju in delovanju mnogih izobraževalnih ustanov, saj s svojimi pogoji članstva vplivajo na reflektivno delovanje in dolgoročne spremembe prakse ter zahtevajo sodelovanje več posameznikov ter povezovanja z lokalnim okoljem in družinami mladih.

Gradnja mostov med teorijo in prakso, šolskim znanjem in vsakdanjim delovanjem, med naravoslovjem in družboslovjem, trenutnim stanjem in zmožnostmi, poenostavljanjem in kompleksnostjo, med tem, kar učim, in tem, kakšen vzgled sem; gradnja takšnih mostov bo jasno pokazala, da smo na poti trajnostnega razvoja, da živimo iste vrednote tako v razredu kot v življenju.

Viri

- Kregar, Saša (2017): *Celostni pristop k vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj*, 4. konferenca učiteljev naravoslovnih predmetov. Dostopno na: <http://docplayer.si/188036273-Celostni-pristop-k-vzgoji-in-izobra%C5%BEevanju-za-trajnostni-razvoj.html>.
- Marentič Požarnik, Barica idr. (2011): *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi. Okoljska vzgoja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Sund, Per; Gericke, Niklas (2020): Teaching contributions from secondary school subject areas to education for sustainable development – a comparative study of science, social science and language teachers. *Environmental Education Research*, 26(6), 772–794. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/13504622.2020.1754341>.

Opomba

Revija *Vzgoja* je posvetila dve žariščni temi vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj (številki 36/2007 in 46/2010).